

Date: 5th October-2026

EKOLOGIK TA'LIMDA PEDAGOGIK INTEGRATSIYA: TALABA-YO'SHLARDA YASHIL TAFAKKUR VA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Mirsavirova Gavhar Murod qizi

Uchtepa tumani 62-maktab

Geografiya fani o'qituvchisi

G'iyozov Ma'rufjon Murod o'g'li

Nizomiy nomidagi O'MPU magistranti

Dolzarbligi: Zamonaviy globallashuv va antropogen ta'sirning ortishi sharoitida iqlim o'zgarishi, resurslar tanqisligi hamda biologik xilma-xillikning qisqarishi kabi ekologik muammolar barqaror rivojlanishga jiddiy xavf solmoqda. Ushbu muammolarning tub ildizi inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning buzilishi bilan bog'liq bo'lib, ularni faqatgina texnik yoki iqtisodiy choralar bilan hal etib bo'lmaydi. Bu jarayonda ekologiya va pedagogika fanlarining integratsiyasi hal qiluvchi ahamiyat kashf etadi.

Ta'lim oluvchilarga shunchaki ekologik bilimlar (faktlar, nazariyalar) berish emas, balki ularni kundalik hayotda va kasbiy faoliyatda mas'uliyatli va barqaror qarorlar qabul qilishga undovchi "yashil tafakkur" (Green mindset) va ekologik madaniyatni pedagogik mexanizmlar orqali shakllantirish davr talabidir.

Muammoning qo'yilishi:

An'anaviy ta'lim tizimida ekologik bilimlar ko'pincha uzuq-juluk va faktologik xarakterga ega bo'lib, talaba yoki o'quvchining amaliy xulq-atvorida, ekologik mas'uliyatida o'z aksini topmayapti. Ya'ni, ekologik bilimlarning mavjudligi bilan ularning amaliyotda qo'llanilishi o'rtasida pedagogik uzilish (gap) kuzatilmoqda. Ushbu ziddiyatni bartaraf etish uchun ekologik ta'limni zamonaviy pedagogik texnologiyalar (PBL, STEM, keys-stadi va loyihalash) bilan boyitishning yangi metodologik modelini ishlab chiqish zarur.

Tadqiqotning maqsadi:

Ta'lim oluvchilarda ekologik madaniyat, mas'uliyatli xulq-atvor va "yashil tafakkur"ni shakllantirishning integratsiyalashgan geo-ekologik va pedagogik modelini ishlab chiqish hamda uning samaradorligini amaliyotda asoslash. Tadqiqot metodologiyasi: Tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy, aksiologik (qadriyatli) va fanlararo integratsiyalashgan yondashuvlardan foydalanildi:

- Muammoli va loyihaviy ta'lim: Lokal hamda global ekologik keyslarni (masalan, Orol dengizi havzasi muammolari, suv resurslarini tejash, maishiy chiqindilarni boshqarish) o'quv jarayonida modellashtirish.
- Fanlararo integratsiya (STEM/STEAM): Ekologiya, geografiya, biologiya va kimyo fanlarini yagona pedagogik moduli doirasida birlashtirish.
- Empirik va pedagogik eksperiment: O'quvchilarning ekologik savodxonlik, mas'uliyat va ekologik madaniyat darajasini baholash uchun maxsus testlar, so'rovnomalar va kuzatuv usullari.

Ilmiy yangiligi va natijalari:

- Ekologik-pedagogik integratsiyalashgan model: Ekologik bilimlarni qadriyatga va amaliy ko'nikmaga aylantirishga qaratilgan bosqichli (Akkumulyativ - Analitik - Faol-amaliy) pedagogik model va uning invariant tarkibi ishlab chiqildi.
- "Yashil tafakkur" ko'rsatkichlari: Ta'lim oluvchilarning ekologik madaniyatini baholashning uch darajali (quyi/bilim, o'rta/qadriyat, yuqori/faoliyat) kriterial apparati va diagnostik vositalari shakllantirildi.
- Interaktiv metodika: Ekologiya darslarida virtual modellash (AR/VR) va dala amaliy tadqiqotlarini (Fieldwork) birgalikda qo'llashning ta'lim samaradorligiga ta'siri isbotlandi.

Xulosa va tavsiyalar:

Ekologik pedagogika — bu shunchaki tabiatni muhofaza qilish haqida gapirish emas, balki shaxsning dunyoqarashini va qadriyatlar tizimini o'zgartirish san'atidir. Ekologik ta'limda ilmiy-pedagogik yondashuvlarni to'g'ri yo'lga qo'yish ta'lim oluvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini oshiradi, balki ularda tabiatga nisbatan insonparvarlik va mas'uliyatli fuqarolik pozitsiyasini qaror toptiradi. Tadqiqot natijalari oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida "Atrof-muhit va barqaror rivojlanish pedagogikasi" maxsus kurslarini joriy etish, hamda ekologiya yo'nalishidagi darsliklar va metodik qo'llanmalarni takomillashtirish uchun ilmiy metodik manba bo'lib xizmat qiladi